

Andrej Studen

Strašen potres je pretresel ljubljanska zidovja Ljubljanski potres pod drobnogledom radovednega novinarja

14. aprila 1895 je Ljubljano prizadel katastrofalen velikonočni potres. Ker se je o njem že mnogo pisalo,¹ smo se odločili, da bomo njegovo stoletnico obeležili s prevodom feljtona dopisnika nemškega časnika Frankfurter Zeitung und Handelsblatt dr. Heinricha Kannerja. Slikovit podlistek s pomenljivim naslovom "Podprto" mesto je bil v omenjenem časopisu objavljen 7. maja 1895. Dr. Kanner se je mudil v Ljubljani konec aprila in v začetku maja 1895 (od 28. 4. do 2. 5.). Natančno je popisal vse kar je videl, slišal in doživel. Podlistek bo tokrat prvič izšel v slovenščini v celoti, nekaj odlomkov pa je ob štiridesetletnici potresa že objavil Leopold Stanek.² Podlistek predstavlja sodoben opis popotresnih razmer v mestu. Gre za t.i. "zgodovino doživetja" (Erfahrungsgeschichte). Avtor nas nazorno popelje v takratni vsakdanjik, detajlno opiše strašne dni, neposredno po velikanski nesreči, ki je zadela Ljubljano. Preden pa stopimo v razdejanjo Ljubljano v letu 1895, kakršno je doživel dr. Kanner, čisto na kratko podajmo še splošno oceno groznega potresa.

Katastrofalen potres izpred sto let predstavlja glavni mejnik v zunanem razvoju Ljubljane, zaradi katerega dostikrat govorimo o predpotresni in popotresni Ljubljani.³ Potres je sicer Ljubljancanom nagnal strah v kosti in vnesel med ljudi

silno grozo. Tisti, ki so ga doživeli, so se ga še dolgo spominjali.⁴ "Ob vsej tej katastrofi pa se ni povsem podrla nobena hiša in smrtnih žrtev skoraj ni bilo... Od potresa do konca leta 1906 so podrli 154 hiš, torej 11%, na novo pa so jih zgradili 361."⁵ Za dobo "potresnega" župana Ivana Hribarja (1896-1910) so bila značilna stremjenja po novi, beli, mogočnejši in modernejši Ljubljani. Potres je nedvomno veliko prispeval k vidnemu napredku na področju modernizacije mesta v Hribarjevi dobi. Zunaj stare in predmestne Ljubljane so tako zrasle mnoge nove reprezentativne stavbe. Nekatere so bile zgrajene že pred potresom, večina pa je popotresnih. Ljubljana je v popotresnem času dosegla velik napredek tudi na področju mestne higiene, dobila je elektriko, električno cestno železnico in telefonsko omrežje.⁶

¹ Glej npr. Leopold Stanek, Potres v Ljubljani I. 1895, Kronika slovenskih mest, letnik II, 1935, št. 1, str. 30-39, (dalje Stanek, Potres...); Gustav Ogrin, Ljubljana pred in po potresu, Kronika slovenskih mest, letnik II, 1935, št. 1 in 2, str. 40-47 in 130-33, (dalje Ogrin, Ljubljana pred in po...); Janez Kajzer, S tramovi podprto mesto, Ljubljana 1983, in tam navedeno literaturo.

² Stanek, Potres... Stanek je zapisal tudi sledeče: "Smatram za primerno, da za uvod kronike o ljubljanskem potresu prikažem doživetje očividca, ker se mi zdi najbolj resnično, nazorno in preprosto od drugih pisanih sporočil očividcev in ker bo najbolj podobno fotografskim posnetkom iz dobe potresa, ki bodo spremljali kroniko." (str. 30)

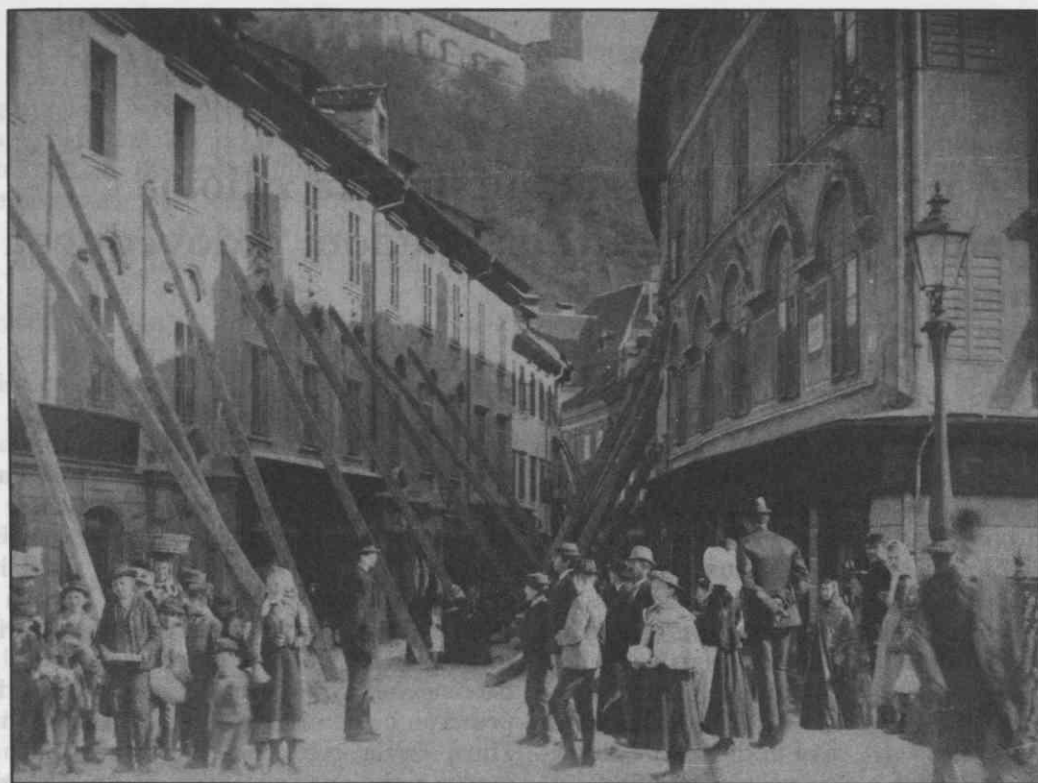
³ Glej Vasilij Melik, Ljubljana pred prvo svetovno vojno, v: Pozdrav iz Ljubljane, Ljubljana 1985 (dalje Melik, Ljubljana pred...), str. 26; Ogrin, Ljubljana pred in po..., str. 40.

⁴ Na to, da spomin na potres med Ljubljancani še dolgo ni zbledel, nas opozarjajo številni dokumenti v ljubljanskem mestnem arhivu. Kot primer si oglejmo ovadbo, ki jo je leta 1909, torej 14 let po pretresljivem dogodku, zapisala roka škodoželjne, malce prenapete in nagajive Marije Pintar, hišne posestnice na Francevem nabrežju št. 5 (danes Cankarjevo nabrežje). V ovadbi je naznanila svojo sosedo Marijo Černe, gostilničarko, mesarico in posestnico sosednje hiše (Francevo nabrežje št. 7), da je v njeni "mesnici tako razbijanje, posebno v jutranjih urah nekaterih dni, da je moten moj in moje hiše mir. Detonacije so take, kakor pri potresu." - Zgodovinski arhiv Ljubljana: REG I/fasc. 1317, fol. 62.

Slovenskemu zgodovinarju dr. Vasiliju Meliku se je tudi močno vtisnilo v spomin, da so ga v otroških letih, torej v času po prvi svetovni vojni, venomer opozarjali, da se mora ob potresu zateči pod podboj vrat nosilnih sten ali, če drugega ni, vsaj pod močno mizo.

⁵ Melik, Ljubljana pred..., str. 26/27.

⁶ Glej Ljubljana po potresu 1895-1910, Občinski svet, Ljubljana 1910.

S tramovi podprte hiše v Špitalski (Stritarjevi) ulici, 1895

Pa prisluhnimo pripovedi dr. Heinricha Kannerja:

Dr. Heinrich Kanner

"Podprto" mesto

Avstrija ima od velikonočnega potresa še eno žalostno znamenitost več: Ljubljano, "podprto" mesto. V teh dneh sem jo obiskal in tu bi rad posredoval, kaj sem tam videl in slišal ter kakšne občutke sem dobil.

V običajnih časih je bila Ljubljana videti nekako tako kot katerokoli drugo naše malo, revno, staro provincialno mesto. Ozke ulice, stare, nizke, ozke, preproste hiše z obsežnimi dvorišči, vmes le prav malo modernih zgradb, ki pričajo o počasnem, a vendar opaznem razvoju, na periferiji vrtovi z zelenjavo s kmečkim prebivalstvom, mnogo cerkva, malo trgov, malo dreves - malo mesto, velika vas, oboje skupaj.

Danes ponuja Ljubljana edinstven pogled: vse je podprto. Navzkriž preko ulice se dvigajo kvišku veliki, močni tramovi, ki podpirajo zgornja nadstropja in cele hiše. Zgoraj so nosilci močno zarinjeni v zid, spodaj pa v ulična tla in so pogosto drug od drugega oddaljeni komaj en meter. Ker so ulice ozke, ožje kot je dvojni razpon podpornih tramov, se tramovi na eni strani ulice križajo s

tistimi na drugi in tvorijo neprestano se ponavljajoč, navzdol skrajšan, ležeč križ, tisoče pasijonskih križev, ki simbolizirajo trpljenje tega mesta. V slovenski ljudski pesmi se mesto imenuje "bela Ljubljana". Če že mesto pač ne bi bilo povsечи prebivalcem velemest in svetovnim popotnikom, pa so za slovensko kmečko prebivalstvo njegove čiste ulice, njegovih nekaj promenad in lepo negovanih alej najlepše, kar si človek lahko predstavlja, tema za poetično navdušenje. Danes pa lahko epiteton "bela" (= čista) za to mesto komajda še razumemo. Na ulicah, pod velikimi lesenimi križi, so nako-pičene ruševine - stara opeka, malta in les, ki so popadali s hiš. Nekatere ulice so se kolikor toliko ohranile, druge pa so postale prava groza, s skupnim imenom = razvaline. Že na začetku ulice enem jeziku (v nemščini, op.p.)). Vhod v ulico zapirata dva trama, čez katera je položena deska. Poleg nje je na straži vojak s puško na rami. Sèm lahko vstopi samo tisti, ki mu je magistrat izdal dovoljenje za prehod, dostop za vozove s konjsko vprego pa je popolnoma nemogoč. Če si človek ogleda tak ozek prehod, mu pride na misel, da se bo vse v trenutku zrušilo. Na nobeni strehi predvsem ni videti nobenega dimnika; dimniki so se nasploh v celem mestu najprej podrli. Zavoljo tega so strehe zelo poškodovane, le delno pokrite, pročelja hiš pa so razpokana kot emajl starega lonca.

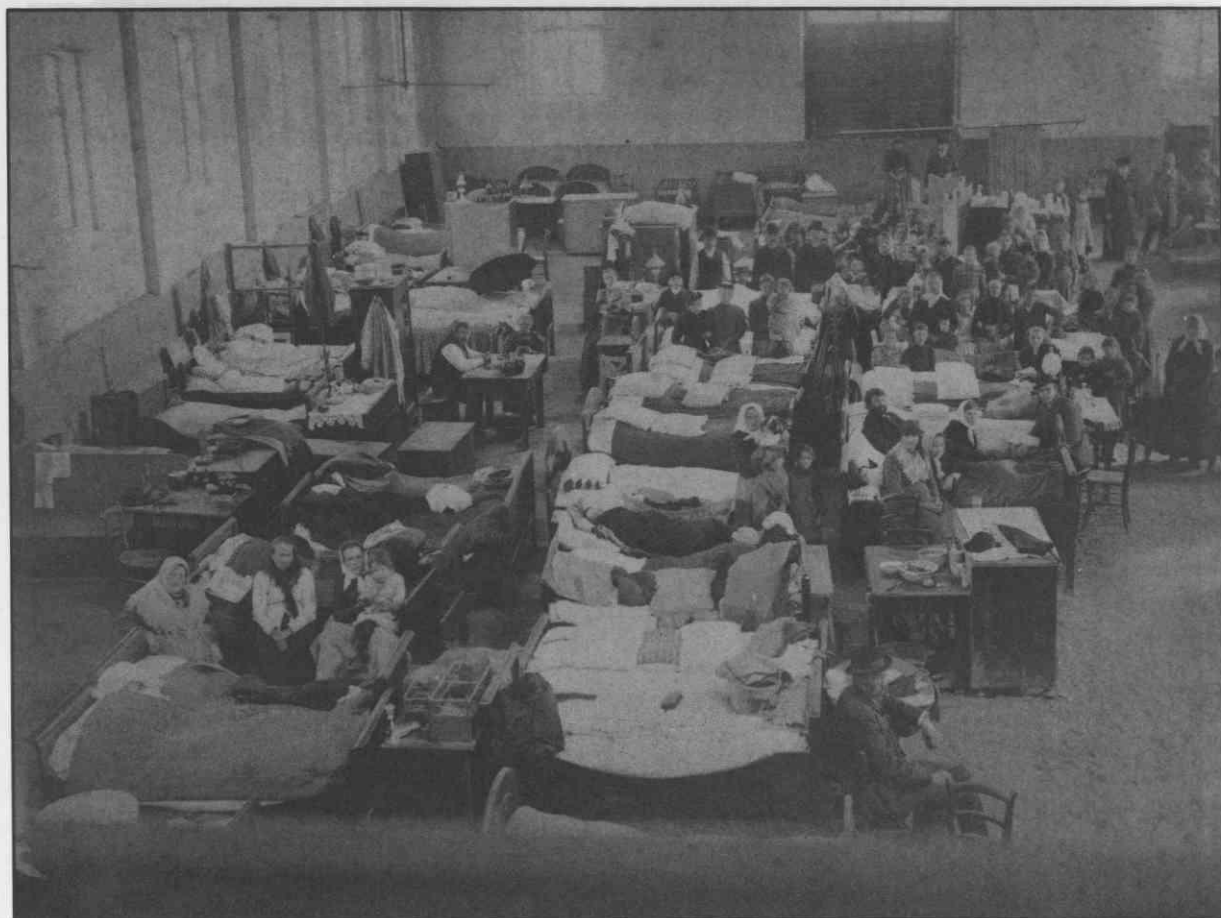
Od potresa prizadeta hiša na gradišču

Tam zija stranska stena hiše in kaže gole, razpokane stene nekdanje sobe, tam spet je hiša brez celega gornjega nadstropja. Kjer se zunanje stene hiše še držijo skupaj, pa o učinku potresa pripovedujejo puščobne okenske odprtine.

Z vodičem si utirava pot pod podpornimi tramovi, vzdolž hišnih pročelij, čez ruševine; iz ene strašne ulice naju pot vodi v še strašnejšo. Celi predeli mesta so tako zdelani! Vodič se z žalostnim pogledom v očeh spominja strašnih dni. Povsod ima kakšen komentar. Tukaj v zgornjem nadstropju hiše sta bila v grozni velikonočni noči dva otroka; streha se je zrušila, prilezla sta ven in se rešila na nepoškodovano streho sosednje hiše. Za tem oknom je stanovala neka šivilja. Strop njene sobe je bil lesen. Zidovi so popustili, strop se je zrušil in revo pokopal pod ruševinami. In tako sva se sprehajala od ulice do ulice in hiše so ležale desno in levo kot težki ranjenci po bitki. Ta je izgubil oči, temu manjkajo okončine in vsak jim nosi obkladke in povoje, ki so mu jih predpisali gradbeni ranocelniki: če posplošimo - velik hišni "lazaret" pod milim nebom.

Še slabše kot od zunaj so videti hiše v notranjosti, in to je najbolj zaskrbljujoč simptom. Vra-

ta so z vseh strani obložena s podpornim ogrodjem. Spodaj en tram, na vsaki strani po en tram, zgoraj vodoravno en tram in na njem pravokotno manjši tram ter dva poševno ležeča stranska trama, ki zgoraj varujeta obok vrat. Celoten obok vrat se opira na vrsto pokončnih, tesno drug za drugim zaporedno postavljenih tramov, ki se opirajo na zgornji in spodnji tram; lesena kolonada, pod katero sva vstopila. Na dvorišču celi kupi ruševin, dvoriščna stavba dobesedno porušena. Po slabih stopnicah sva se povzpela navzgor, vsepovsod sumljivi podporni tramovi, prav tako vzdolž hodnikov, stene sob v notranjosti razpadle, tu in tam vogalna soba, katere zunanja stena je enostavno zrak. Vse že neobljudeno in brez pohljstva. Celo hiše, ki se na zunaj zdijo popolnoma nepoškodovane, ki nimajo v zidovih razpok in niso podprte s tramovi, so v notranjosti popolnoma opustošene. Tako je dajal npr. hotel, v katerem sem se nastanil, od zunaj vtis, da je popolnoma nepoškodovan. Toda ko sem zahteval sobo, sem zaslišal strašno novico: "Ja, če gospod ni prestrašen, soba ima več razpok v steni. Toda ni nevarno." Tako me je ključarka že vnaprej obzirno pripravila na nadaljevanje. Obljubil sem ji, da se

Zatočišče "potresencev" v jahalnici na Bleiweisovi (Prešernovi) cesti

ne bom prestrašil in to obljubo sem potem tudi držal. Toda videz sobe je bil prav srhljiv. V vsaki od štirih sten sobe sta potekali dve poševni razpoki, dolgi približno dva metra, strop pa je bil ves naguban. Sicer pa nič drugega. Bil sem utrujen ter sem pod to "zaščitno streho" prav dobro spal. Že zaradi same radovednosti.

Toda dojel sem, da so stalni prebivalci mesta, ki ga že več kot dva tedna vedno znova doletevajo potresni sunki, izgubili potrebo po "senzaciji", ki je mikala radovedne tujce: to je, da bi ob potresni nevarnosti mirno spali v razmajanih prostorih. Mnogi so svoja stanovanja popolnoma izpraznili, nekateri so v njih samo čez dan, nočejo pa v njih spati. Mislim, da so le maloštevilni, ki so ostali v svojih starih bivališčih. Ljudje najpogosteje pravijo: "Tako dolgo, dokler ne bo moje stanovanje pregledala stavbna komisija, ne grem noter." Stavbna komisija, okrepljena z vladnimi inženirji z Dunaja ter razdeljena na šest sekcij, je sedaj seveda delala z vso zaželeno naglico. Toda pregled hiš je le počasi napredoval. Tehniki so vendarle morali tako odločati o življenjski nevarnosti kot tudi izrehati smrtne obsodbe za hišno posest, in zato so si

morali vzeti čas. In kje so ljudje medtem stanovali? Mnogi, pravijo da 10.000 od 30.000 prebivalcev, so iz mesta pobegnili. Večinoma so se zatekli v okoliške vasi ali pa v Gradec, Trst, seveda samo premožnejši, še posebno njihove žene in otroci. Drugi so se v mestu vgnezdili tako, kot so se znašli ali kot so se pač lahko.

Za svoj prvi obhod, na katerega sem šel tako rekoč incognito, sem najel nekega postreščka. Bilo je ravno v nedeljo dopoldne in mislil sem, da bom po celi Ljubljani lahko na cesti videl ljudi v lepih oblekah. Toda to, kar sem videl, name ni naredilo prav posebnega vtisa. Vprašal sem postreščka: "Ali v kraju ni boljših, imenitnejših ljudi?" "Boljši ljudje", je odgovoril, "so se odselili. Zdaj smo tu samo še delavci in kmetje." - "In vaša družina?" sem nadaljeval. "Mojo staro, bolno mater sem poslal stran. Sprejeli so jo dobri ljudje zunaj mesta. Moja žena in otroci pa so ostali tukaj." - "In kje stanujete?" - "Na realki, v drugem hodniku levo, pri zadnjem oknu pred dvoriščnimi vrati." - To podrobno opisano addresso mi je povedal z vso natančnostjo in tako resno, kot da bi jo že leta nosil na svoji vizitki. Sredi vse mizerije sem se

Šotori na Kongresnem trgu

moral nehote nasmehniti in poprosil sem ga, naj me pelje do svojega bivališča. Realka je velika, lepa stavba, ki je med redkimi ostala nepoškodovana. V preddverju, levo in desno pod črnimi oglasnimi deskami, revni ljudje, hišna oprava, stare lesene postelje z zbledelo polituro, v njih različne žimnice, nepreoblečene blazine, umazane odeje, zamazane pernice. Poleg njih tudi žimnice na golih tleh. Vmes med njimi še druga stanovanjska oprema; tu nočna omarica, tam predalnik, tam višja omara, pa spet miza z rdečim prtom, na njej hitri grelec, jedilni pribor, krožniki, narezan kruh, redkev, pripravljena solata in seveda kavnik; potem še negotovo lesketajoča se majhna ročna ogledalca, glavniki, krtače, tu in tam kakšen na posteljno naslonjalo prislonjen stol, ženska krila iz perkala, poleg postelj še črno pobarvani leseni kovčki, ročne torbice itd. itd. Postelje so predstavljale središče stanovanja posameznih družin, ki tukaj, ne da bi jih ločevala s kredo narisana črta, mirno životarijo druga poleg druge. Čez dan so doma le ženske in otroci. Ubogim ljudem moramo tukaj kot tudi drugje v mestu dati odlično spričevalo, da so z vzdrževanjem reda, čistoče in miru - kolikor so to seveda dopuščale obstoječe okoliščine - mestnemu magistratu izkazali svojo hvaležnost za dano gostoljubnost. Iz preddverja prideva v hodnik. Tukaj je podoba ista, le da je neprijetno soparno. Kot v svojih lastnih

stanovanjih, imajo namreč ubogi ljudje tudi tukaj skrbno zaprta vrata in okna. Na vratih razredov pa so s kredo napisana imena: "ravnatelj ta in ta", "dotor ta in ta". V izpraznjenih razredih torej stanujejo posamezni veljaki. V enega sem lahko pogledal. Kjer drugače stojijo klopi, so sedaj postelje, mize in omare; na nizkih otroških obešalnikih za obleko vsenaokrog po steni celotna družinska garderoba. Na katedru šolska tabla, na stenah naravoslovne slike, portret cesarja v ornatu in kristus. Na dvorišču stavbe so stanovalci postavili prenosno peč, ob kateri je kuhala neka ženska, medtem ko je druga nad vsem držala dežnik; na vso nesrečo je namreč še deževalo.

Na poti nazaj sem vprašal svojega postreščka: "Je to vse vaše pohištvo, ki sem ga videl tukaj?" Skorajda užaljen je zanikal in z njim sem moral iti na mesto, kamor je spravil preostalo pohištvo. To je za hrambo lesa namenjena šupa na dvorišču hiše, v kateri je prej stanoval. Tam leži njegova ropotija. "Ko bi bila vsaj lesena lopa večja," je potožil, "potem bi lahko notri popolnoma udobno stanoval z vsem svojim pohištvom." - "Ali potem obstajajo ljudje, ki stanujejo v lesenih lopah?" sem vprašal. Postrešček je pritrdil in me takoj tudi peljal v neko hišo, v kateri so ljudje živeli v lesenih lopah kot v kletkah, dva, tri metre v kvadrat.

Drugi, večina brez strehe nad glavo, so se nastanili v šotore in barake na javnih mestih. Tako

Zasilno bivališče v vagonu

lahko vidimo na Kongresnem trgu okrog dvajset velikih in nekaj manjših tovrstnih začasnih bivališč. Šotore je dal na razpolago deloma Rdeči križ, deloma pa vojaška uprava. Barake so prišle sem že v pripravljenem stanju, v spremstvu monterjev, ki so jih postavili v nekaj dneh. Šotori so bolj romantična stvar, toda tudi manj koristna. O tem nas takoj podučí ogled. Tam stoji pred enim izmed šotorov ob prenosni peči na prostem neki moški in kuha. Pristopila sva in se zapletla v pogovor. Mož je zidar in stanuje s svojo in še z dvema drugima družinama (skupaj 16 oseb, 7 odraslih in 9 otrok), v takem okroglem, kakšne 4 kvadratne metre velikem, na vrhu čez dva metra visokem platnenem šotoru. V notranjosti poteka od vhoda pa vse do nasproti ležeče točke šotora v višini pol človeka na obeh straneh vrv za obešanje obleke, ki poleg tega deli šotor tudi na dva enaka polkrožna oddelka. Pravokotno na ta obešalnik za obleko stojita na vsaki strani dve postelji in poleg leži na tleh še ena slamnjača. Drugače pa gre za isto vrsto pohištva, kot sem jo pravkar opisal že zgoraj. Ljudje imajo tukaj, čeprav stanujejo tesno drug poleg drugega, vsaj svež zrak, ki pa je žal pogosto presvež, ker so noči zelo mrzle. Drugo, še večje

zlo, pa se pokaže ob deževnih dneh. Platno je sicer "nepremočljivo", a ima luknje, ki prepuščajo dež. Pa tudi tla v okolici privlačijo vlago in zato je v mrzlih deževnih nočeh bivanje v šotorih silno nerazveseljivo in tudi zelo škodljivo za zdravje.

Šotori so bili samo prva pomoč v nesreči. Pridnost pa pripada barakam. Vsepovsod, na vseh prostih mestih, znotraj in tudi zunaj mesta, se pridno postavljajo barake. Zaenkrat so dva metra široke, štiri do pet metrov dolge in zgrajene za več mesecev. Stene so sestavljene iz vodoravno ležečih oblanih desk, strehe pa so pokrite s črno strešno lepenco. Velika okna spuščajo v notranjost dovolj svetlobe. Dimniki dopuščajo rabo kuhinje. Tla v notranjosti so prekrita z deskami. Tukaj si varen pred vlago, pa tudi pred mrazom, vsaj bolj kot pa v šotorih. Toda za zimo, pravijo gradbeniki, barake ne bi zadoščale. V eri "dvojni-baraki", dolgi kakšnih šest metrov, stanuje npr. tudi deželni predsednik. Vsekakor so ga nastanili na travniku zunaj mesta in ne sredi mesta, na Kongresnem trgu, saj bi tam lahko vsakdo pokukal v "nočno posodo" gospe deželne predsednice. V tem okolišju bodo zdaj zgradili tudi dve veliki baraki, vsaka bo najbrž sto metrov dolga in naj bi sprejela petsto

Začasna bivališča v zeljarskih sodih na Mirju (pred trnovsko cerkvijo)

oseb. Vseposod, kjer je torej prostor, postavljajo vojaški inženirci in civilni tesarji barake.

Še najbolj zanimivo je še vedno na Kongresnem trgu, kjer leži majhno mesto šotorov in barak. Tam je odprl gostilno tudi neki gostilničar. En šotor mu služi za stanovanje, nasproti ležeča baraka pa za jedilnico. Med njima je na prostem peč, prostor za posodo, shramba, nekaj miz in stolov, ki medtem označujejo "poplavo", živahna natarica pa skrbi za bolj vedro vzdušje. Na Kongresnem trgu imajo v enem izmed šotorov svojo postajo tudi mestni prostovoljni gasilci, ki so v teh dneh odlično opravljali svoje delo. Čisto majhni šotori, komaj dva metra dolgi, meter široki in meter visoki, so posejani med večjimi. Približal sem se enemu najmanjših. "Zapr!" je. Razvezal sem vrvico in pokukal v notranjost: zvita slamnjača z odejo, ročni kovček, tobačna pipa - samsko tihožitje!

Tu, med šotori in barakami na Kongresnem trgu, sem bil navzoč tudi pri maši na prostem, saj so bile vse cerkve, razen ene same, nedostopne. Potujoči oltar so napravili v prejšnjem glasbenem paviljonu in duhovnik je kar tam opravil religiozni obred. Naokrog paviljona so pod vedrim nebom stali pobožni ljudje. Deževalo je. Dame so v eni roki držale odprt dežnik in molitvenik, v drugi pa obleko. Moški so stali odkritih glav pod njihovimi dežniki. Prav poseben pogled! Ponoči je isti paviljon služil za skupno prenočišče nekaterim samskim šiviljam. Pred počitkom so eno uro v zboru

glasno molile rožni venec. Ko sem zvečer prišel v ta okoliš, nisem o tem še nič vedel. Iz paviljona sem zaslišal monotone litanije. Nisem hotel motiti. Ko pa so končale, sem se povzpел v paviljon, da bi si v mraku bolj natančno ogledal, kaj se tam dogaja. Toda tam so me "lepo" sprejele. Iz paviljona se je namreč razleglo splošno, ogorčeno kričanje. Ves prepaden sem se umaknil ter vprašal mimoidočega, kaj so mi tam v slovenščini zakričale. Pojasnil mi je, da so me poštene deklice imele za Don Juana...

Za barake in šotore je mestni magistrat že izdelal lasten hišni red in higienske predpise. Naričtovani so tudi novi javni vodnjaki. Na prostem so kot stranišča v majhnih hišicah iz desk začasno postavili sode s šotnim drobirjem, javna stranišča z angleškim vodnim izplakovanjem pa naj bi še napravili. Vsak dan "se dogaja" zdravniška kontrola. Skratka, Ljubljana se pripravlja na daljše obdobje kampiranja. Iz današnjega podprtega mesta bo postala mesto barak.

Vse doslej opisane vrste zasilnih bivališč so mlajšega datuma. Prvo pomoč proti stanovanjski stiski Ljubljančanov so izkazali na obeh železniških postajah, na postaji južne železnice in na postaji državne železnice. Na južni železnici sem si zadevo sam ogledal, razložil pa mi jo je tudi postajni načelnik. Takoj prvo potresno noč so prestrašeni prebivalci kot podivjani stekli na postajo, ki leži zunaj mesta. Na srečo so tam naleteli na želez-

Zasilna kuhinja na prostem (v Vegovi ulici)

niške uradnike, ki niso izgubili glave, marveč so v nevarnosti pridobili nove duhovne in fizične moči, da bi pomagali svojim someščanom. Pomoč, ki so jo izkazali na južni železnici, je vredna občudovanja. V 270 vagonih so spravili pod streho 3900 ljudi. Sedaj pa v 101 vagonu še vedno stanuje 1011 ljudi. Boljša stanovanja so seveda v potniških vagonih in v njih so v glavnem nastanjeni premožnejši ljudje. Nekaj časa so v vagonih stanovali tudi predsednik vlade, dvorni svetniki in drugi višji uradniki. Stanovalci potniških vagonov spijo tudi na postaji. Za razliko od njih pa so se revni ljudje, ki so jih večinoma naselili v tovorne vagonne, v teh vagonih dobesedno popolnoma vgnezdili. V vsak tovorni vagon so speljane lesene stopnice, odprtina pa je zakrita z odejo. V notranjosti vsakega vagona stanuje okrog 10 ljudi. Celotno mesto vagonov je tako spretno postavljeno na peron, da je izključena vsakršna nevarnost trčenja kot tudi nevarnost nesreče ob prehajanju čez tire. S posebnimi stranišči so poskrbeli za čistočo. Ljudje vzdržujejo red in mir, med sabo pa so razvili dobrososedske odnose. Vsak stanovalec je s številko svojega vagona registriran na železniškem uradu. Pisma, telegrame in pošiljke denarja dostavljajo ljudem v vagon. Razsvetljava je dala železnica, v vsak tovorni vagon po eno svetilko. Pred potniške vagonne pa ponoči postavijo tudi lokomotivo ter tako dovajajo parno ogrevanje. Sta-

novalci so gospodarji v svojih vagonih ali kupejih. Če gredo stran, zaprejo za sabo torej lastno domovanje. Mesto vagonov se je prav odlično obneslo.

V prvih nočeh, preden so bili postavljeni prvi šotori in barake, je veliko ljudi stanovalo v sodih - kot Diogen, toda ne po njegovem vzoru. Ljudem je to samim prišlo na misel. Prvo noč sploh niso spali, drugo so prebili pod milim nebom, tretjo noč pa so se spomnili, da se lahko uležejo v velike sode za zelje, ki so na obeh straneh podloženi s kamni. V sodu je bilo prostora za moža, ženo in enega otroka. Dvesto sodov so spremenili v stanovanje.

Poleg za stanovanje se je skrbelo tudi za deljenje hrane revnim ljudem. V prvih dneh je Dunajska prostovoljna reševalna družba vsak dan poslala v Ljubljano šest tisoč golažev v lesenih kasetah, ki so jih ovili v klobučevino. Po 26-urni vožnji so le-te še tople prispele na cilj. Zdaj so javne kuhinje postavljene ob barakah in v njih dobijo revni ljudje brezplačen obrok hrane, ob nedeljah celo košček mesa. Za ljudi, ki ne terjajo javne dobrotelčnosti, a vendar v svojih opustošenih stanovanjih ne morejo kuhati, pa je na voljo nekaj kuharskih vozičkov, ki jih je prav tako brezplačno posodila Dunajska reševalna družba. Tu se dobi prav dobro kosilo (juha, govedina, zelenjava) že za 15 krajcarjev. Dobre meščanske gospe brezplačno skrbijo za kuharske usluge. Poživljiv komunizem,

pri katerem molčijo vse civilizacijske strasti, kot so zavist, nevoščljivost in razredni predsodki.

Skupne škode, ki je po potresu prizadela mesto (poškodovane hiše, zastoj trgovine in prometa, izseljevanje prebivalstva - doslej verjetno 2000 družin), se danes še ne da oceniti. Govori se, da znaša samo škoda na hišah štiri milijone goldinarjev. Od 1300 hiš, ki jih šteje Ljubljana, jih bodo, kot predpostavljajo strokovnjaki, okrog desetino podrli, desetino pa popolnoma prezidali. 60% hiš je težje, 20% pa lažje poškodovanih. Popolnoma nepoškodovana ni ostala nobena hiša. To pomeni tudi veliko škodo za hišne posestnike. Le-ti so večinoma mali ljudje, ki živijo od nekaj sto goldinarjev letne najemnine ali pa, zato ker so prezadolženi, sploh ne živijo kot hišni gospodarji, temveč kot hišni oskrbniki v interesu svojih upnikov. Hranilnica je sicer odlično preskrbljena z denarjem, toda hiše z gradbeno parcelo danes večinoma niso več toliko vredne, da bi lahko nosile hipoteko, iz katere bi lahko financirali novo gradnjo ali prezidavo hiše. Tu bo torej morala priskočiti na pomoč javna dobrodelnost, če nočemo, da bo Ljubljana padla v roke "nepremičninskim hijenam", ki lahko danes pokupijo poškodovane hiše po smešno nizki ceni, da bi zgradili nove. Ljubljana pa tudi sicer računa na dobrodelnost tujine. Mesto je namreč prerevno, da bi si lahko samo pomagalo, še posebej sedaj, ko sta zastala trgovina in promet. Izračunano je, da so doslej v tujini zbrali že okrog 200.000 goldinarjev pomoči. Pri tem stoji Dunaj v vsakem pogledu na prvem mestu in je Ljubljančane, ki hočejo posloveniti mesto, ne glede na vse nacionalne razprtije, velikodušno podpiral z denarjem in dobrimi deli.

Ljubljančani so seveda zaradi potresa veliko pretrpeli. Strah je tudi razumljiv. V prvi noči so Ljubljančani, ki so očitno dobri poznavalci Svetega pisma, mislili, da se bo zemlja odprla in požrla Korejevo drhal. Ta strah so najbrž že prestali. Toda potres traja sedaj že tri tedne. V nedeljo (28. aprila) sem sam doživel njegov sunek, ponovno spet v noči s ponedeljka na torek in nato še enkrat v četrtek. Potresna statistika napoveduje, da bodo potresi trajali cele mesece oziroma celo tri leta. Ljubljančani se torej razumljivo še niso pomirili in v Ljubljani je ravno sedaj opaziti številne živčne motnje, večinoma sicer nižje stopnje, kot mi je povedal ravnatelj norišnice. V Ljubljani sta frančiškanski in uršulinski samostan. Človek bi si lahko mislil, da se bodo v tem strogo katoliškem mestu menihi in nune z vso krščansko ljubeznijo postavili na čelo reševanja. Toda ravno oni so se najslabše obnesli. Nune so ponoči skrivaj pobegnile iz mesta, menihi pa so se umaknili na svoje lepe samostanske vrtove. Skupaj s premožnimi meščani, ki so hitro pobegnili, so se izognili clo-

veški solidarnosti v nesreči. Toda sicer in na splošno Ljubljančanom ne moremo odreči priznanja, saj niso izgubili poguma in vztrajno delajo pri organiziranju pomoči. Zato lahko tudi upajo, da bo ljubljanski potres - podobno kot zagrebški leta 1880 - konec koncev imel vsaj dober učinek, torej, da bo iz starega, grdega mesta nastalo novo in lepše mesto, resnično "bela Ljubljana".

Prevedel Andrej Studen

ZUSAMMENFASSUNG

Ein schreckliches Erdbeben erschütterte die Mauern von Ljubljana

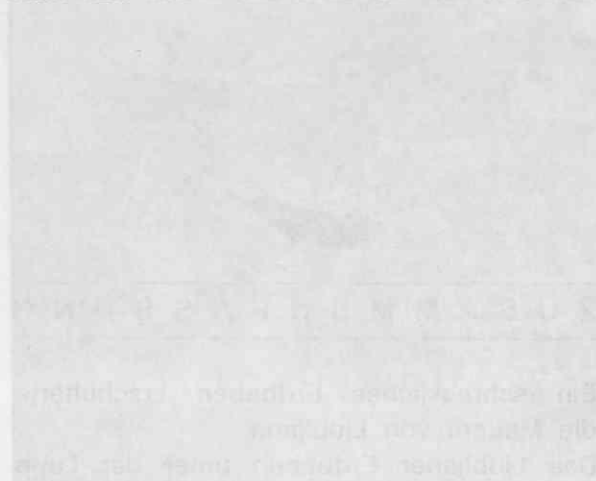
Das Ljubljaner Erdbeben unter der Lupe eines neugierigen Journalisten

Am 14. April 1895 wurde Ljubljana (Laibach) von dem katastrophalen Ostern-Erbeben heimgesucht, das einen Meilenstein in der äußeren Entwicklung Ljubljanas bedeutete. Gerade aus diesem Grunde pflegt man oft von einem Vor-Erdbeben- und einem Nach-Erdbeben-Ljubljana zu sprechen. Das Erdbeben versetzte zwar die Einwohner von Ljubljana in Angst und Schrecken und denen, die es erlebt hatten, blieb es noch lange in Erinnerung. Trotz der Katastrophe stürzte kein einziges Haus völlig ein und Todesopfer gab es kaum. In der Zeit zwischen dem Erdbeben und dem Ende des Jahres 1906 wurden 154 Häuser abgerissen, also 11 Prozent, 361 Häuser wurden neu erbaut. Für die Amtszeit des Bürgermeisters Ivan Hribar (1896-1910) waren Bestrebungen nach einem neuen, weißen, mächtigeren und moderneren Ljubljana kennzeichnend. Das Erdbeben trug zweifelsohne wesentlich zur Modernisierung der Stadt in Hribars Ära bei. Außerhalb der Alt- und Vorstadt Ljubljanas wurden zahlreiche repräsentative Gebäude errichtet. Ljubljana machte in der Nach-Erdbeben-Ära einen großen Fortschritt auch im Bereich der Stadthygiene, erhielt ein Elektrizitätsnetz, eine elektrische Straßenbahn und ein Telefonnetz.

Da über das Ljubljaner Erdbeben im Jahre 1895 bereits viel geschrieben worden war, entschieden wir uns, anlässlich des hundertsten

Jahrestags des Erdbebens durch die Übersetzung eines Feuilletons des Korrespondenten der deutschen Frankfurter Zeitung und des Handelsblattes Dr. Heinrich Kanner zu gedenken. Das pittoreske Feuilleton unter dem vielsagenden Titel "Eine gestützte Stadt" erschien in der erwähnten Zeitung am 7. Mai 1895. Dr. Kanner hielt sich Ende April und Anfang Mai 1895 (von 28.4. bis 2.5. 1895) in Ljubljana auf. Er schilderte genau, was er sah, hörte und erlebte. Das Feuilleton wird hier zum

ersten Mal in seiner Gesamtheit in slowenischer Sprache veröffentlicht, einige Auszüge wurden bereits anlässlich des vierzigsten Jahrestags des Erdbebens von Leopold Stanek herausgegeben. Das Feuilleton stellt eine moderne Beschreibung der Verhältnisse in der Stadt nach dem Erdbeben dar. Auf eine anschauliche Weise stellt uns der Autor das alltägliche Leben vor und schildert die schrecklichen Tage nach der großen Katastrophe, von der Ljubljana heimgesucht wurde.

Am 14. April 1895 wurde Ljubljana (Ljuban) von dem katastrophalen Erdbeben heimgesucht. Das Feuilleton, das unter dem Titel "Eine gestützte Stadt" erschien, schildert genau, was er sah, hörte und erlebte. Das Feuilleton wird hier zum ersten Mal in seiner Gesamtheit in slowenischer Sprache veröffentlicht, einige Auszüge wurden bereits anlässlich des vierzigsten Jahrestags des Erdbebens von Leopold Stanek herausgegeben. Das Feuilleton stellt eine moderne Beschreibung der Verhältnisse in der Stadt nach dem Erdbeben dar. Auf eine anschauliche Weise stellt uns der Autor das alltägliche Leben vor und schildert die schrecklichen Tage nach der großen Katastrophe, von der Ljubljana heimgesucht wurde.

Am 14. April 1895 wurde Ljubljana (Ljuban) von dem katastrophalen Erdbeben heimgesucht. Das Feuilleton, das unter dem Titel "Eine gestützte Stadt" erschien, schildert genau, was er sah, hörte und erlebte. Das Feuilleton wird hier zum ersten Mal in seiner Gesamtheit in slowenischer Sprache veröffentlicht, einige Auszüge wurden bereits anlässlich des vierzigsten Jahrestags des Erdbebens von Leopold Stanek herausgegeben. Das Feuilleton stellt eine moderne Beschreibung der Verhältnisse in der Stadt nach dem Erdbeben dar. Auf eine anschauliche Weise stellt uns der Autor das alltägliche Leben vor und schildert die schrecklichen Tage nach der großen Katastrophe, von der Ljubljana heimgesucht wurde.